

УДК 811.161.3

Д. А. Руклянский

Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова

**«ЛИСТЫ» Ф. С. КМИТЫ-ЧАРНАБЫЛЬСКАГА
ЯК АБЪЕКТ ЛЕКСИКАГРАФИЧНАГО ОПИСАНИЯ**

У артыкуле разглядаецца лексіка і фразеалогія мовы «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага як аб'ект лексікаграфічнага апісання. Акрэсліваюцца асноўныя публікацыі «Лістоў» і навуковыя работы, прысвечаныя іх лінгвістычнаму і стылістычнаму аналізу. Адзначаецца, што ў «Гістарычным слоўніку беларускай мовы» недастаткова адлюстраваны склад, семантычныя і граматычныя асаблівасці лексічных і фразеалагічных адзінак мовы «Лістоў», што робіць актуальным іх асобнае лексікаграфічнае апісанне.

Мэта даследавання – вызначыць асноўныя прынцыпы і распрацаваць узор лексікаграфічнага апісання мовы «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага ў асобным слоўніку.

У выніку даследавання ўстаноўлена, што найбольш рэпрэзентатыўным для лексікаграфічнага апісання з'яўляецца публікацыя А. Ф. Коршунава, дзе «Лісты» прадстаўлены ў максімальна поўным аб'ёме і з бліжэйшым арыгіналу напісаннем. Прапануюцца прынцыпы ўкладання слоўніка мовы «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага, апісваюцца зоны, з якіх будзе складацца слоўніковы артыкул, падаюцца ўзоры такіх артыкулаў. Спецыяльна адзначаюцца выпадкі адсутнасці ў «Гістарычным слоўніку беларускай мовы» асобных лексічных і фразеалагічных адзінак, іх значэнняў, форм і асаблівасцей напісання ў мове «Лістоў». Звяртаецца ўвага на навуковую значнасць слоўніка мовы «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага, які прызначаны запісваць істотны прагал ў гістарычнай лексікаграфіі беларускай мовы.

Ключавыя словы: «Лісты» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага, лексіка, фразеалогія, гістарычны слоўнік, слоўніковы артыкул.

Для цытавання: Руклянский Д. А. «Лісты» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага як аб'ект лексікаграфічнага апісання // Труды БГТУ. Сер. 4, Принт- и медиатеchnологии. 2024. № 2 (285). С. 154–159.

DOI: 10.52065/2520-6729-2024-285-21.

D. A. Ruklyansky

Mogilev State A. Kuleshov University

**“LETTERS” OF F. S. KMITA-CHERNOBYLSKY
AS AN OBJECT OF LEXICOGRAPHIC DESCRIPTION**

The article examines the vocabulary and phraseology of the “Letters” language of F. S. Kmita-Chernobylsky as an object of lexicographic description. The main publications of “Letters” and scientific works devoted to their linguistic and stylistic analysis are outlined. It is noted that the “Historical Dictionary of the Belarusian Language” does not sufficiently reflect the composition, semantic and grammatical features of the lexical and phraseological units of the “Letters” language, which makes their separate lexicographic description relevant.

The purpose of the research is to determine the main principles and develop a sample lexicographic description of the language “Letters” by F. S. Kmita-Chernobylsky in a separate dictionary.

As a result of the research, it was established that the most representative for the lexicographical description is the publication by A. F. Korshunov, where “Letters” are presented in the most complete volume and with the writing close to the original. The principles of adding the dictionary of the language “Letters” by F. S. Kmita-Chernobylsky district, the zones from which the dictionary article will be composed are described, samples of dictionary articles are provided. Cases of absence in the “Historical Dictionary of the Belarusian Language” of individual lexical and phraseological units, their meanings, forms and features of writing in the “Letters” language are specially noted. Attention is drawn to the scientific significance of the dictionary of the language “Letters” by F. S. Kmita-Chernobylsky, which is intended to fill a significant gap in the historical lexicography of the Belarusian language.

Keywords: “Letters” of F. S. Kmita-Chernobylsky, vocabulary, phraseology, historical dictionary, dictionary article.

For citation: Ruklyansky D. A. “Letters” of F. S. Kmita-Chernobylsky as an object of lexicographic description. *Proceedings of BSTU, issue 4, Print- and Mediatechnologies*, 2024, no. 2 (285), pp. 154–159 (In Belarusian).

DOI: 10.52065/2520-6729-2024-285-21.

Уводзіны. Аршанскі стараста Ф. С. Кміта-Чарнабыльскі (каля 1530– да 1587 гг.) увайшоў у беларускую гісторыю не толькі як дзяржаўны і ваенны дзеяч сваёй эпохі, але і як аўтар шматлікіх «Лістоў», якія з’яўляюцца адным з выдатных узораў эпістальнага пісьменства XVI ст.

На сённяшні дзень арыгіналы «Лістоў» лічацца страчанымі, сучасны даследчык ведае іх па некалькіх публікацыях XIX–XX стст. Так, упершыню «Лісты» апублікаваў М. Маліноўскі і А. Пшэздзецкі ў другім томе зборніка «Zródła do dziejów polskich» (1844) [1, s. 244–305]. Наступная публікацыя «Лістоў» належыць Пецярбургскай археаграфічнай камісіі і знаходзіцца ў выданні «Акты, относящиеся к истории Западной России» (1848) [2, с. 164–177]. Трэцяя публікацыя падрыхтавана А. Ф. Коршунавым і ўвайшла ў «Помнікі старажытнай беларускай пісьменнасці» (1975) [3, с. 41–103].

Асаблівасцямі мовы і стылю «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага цікавіліся многія даследчыкі. Адным з першых на іх звярнуў увагу яшчэ акадэмік Карскі Я. Ф. [4, с. 108]. Паходжанне лексічных адзінак мовы «Лістоў» апісаў П. Ф. Крапівін [5]. Гістарычна-літаратуразнаўчыя каментары да «Лістоў» падрыхтаваў А. Ф. Коршунаў [3]. В. У. Таранеўскі даследаваў пісьмовую спадчыну Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага з боку тэорыі маўленчых жанраў [6, с. 185]. Тэматычнае напauненне «Лістоў» апісаў І. В. Саверчанка [7], іх месца ў развіцці эпістальнага жанру XVI ст. акрэсліла В. У. Зуева [8]. Даследавана фразеалогія мовы выдання [9], экспрэсіўны сінтаксіс «Лістоў» [10] і асобныя стылёвыя адметнасці [11].

Разам з тым адсутнічаюць грунтоўныя даследаванні мовы і стылю эпістальнай спадчыны Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага, што можна патлумачыць як прыніжэнне рознымі падыходамі да публікацыі саміх «Лістоў» на фоне адсутнасці арыгінальных тэкстаў, так і недастаткова поўным іх лексікаграфічным апісаннем. У гэтай сувязі вельмі паказальным з’яўляецца тое, што ў гістарычным слоўніку беларускай мовы [12] выкарыстаны найменшая па аб’ёме і найгоршая паводле дакладнасці публікацыя «Лістоў» у «Актах, относящихся к истории Западной России» (1848) [2].

Мэта даследавання – вызначыць асноўныя прынцыпы і распрацаваць узор лексікаграфічнага апісання мовы «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага ў асобным слоўніку.

Асноўная частка. Даследаванне паказала, што «Лісты» змяшчаюць даволі многа лексічных і фразеалагічных адзінак, іх семантычных і граматычных варыянтаў, варыяцый напісання, якія не адлюстраваны ў фундаментальным даведніку «Гістарычны слоўнік беларускай мовы» (1982–2017).

Так, у «Лістах» сустракаецца дзеяслоў **зложатися** ў значэнні ‘выказваць згоду з кім-, чым-н.,

прызнаваць правільным, пацверджаць што-н.’, напрыклад (у форме дзеепрыслоўя), «тот, будучи в мене на Орши, дал ми таковую ж справу, во всем **зложачуся** со шпегамы моими» (Ліст 1), якога няма ў гістарычным слоўніку, дзе падаецца толькі **згожатыся, згажатыся, сгажатыся** [12, т. 12, с. 147].

У шмат якіх «Лістах» ужываецца форма прыметніка **великий** без фінальнага **-й**, напрыклад: «князь **велики** московски, собравши войска немалые, просто тенул до Казани» (Ліст 1), якая не зафіксавана ў гістарычным слоўніку [12, т. 3, с. 83–84].

Шырока выкарыстоўваецца ў «Лістах» устойлівае спалучэнне **при добромъ здровью (здоровью)**, напрыклад: «с тем, жычечи вашей панской вельможности, моему милостивому пану, в ласце божей **при добром здровью**» (Ліст 1), «с тым, жычечи вашей панской милости в ласце божой **при добром здровью**» (Ліст 1), у той час як у гістарычным слоўніку адлюстраваны толькі варыянт **въ добромъ здровью** [12, т. 8, с. 154].

Зразумела, што пераважная колькасць тых адзінак, якія ўваходзяць у лексічны і фразеалагічны склад «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага, ужо адзначана і апісана на матэрыяле іншых помнікаў у гістарычным слоўніку беларускай мовы. Аднак вельмі важнымі паказчыкамі лексікі і фразеалогіі мовы «Лістоў», не адлюстраванымі ў гістарычным слоўніку, з’яўляюцца іх частотнасць (у тым ліку асобных форм), семантычныя і граматычныя варыянты, спалучальнасць, стылістычныя функцыі і інш.

Усе лексічныя і фразеалагічныя адзінкі, што ўжываюцца ў тэкстах «Лістоў», можна размежаваць з лексікаграфічнага пункту гледжання на шэсць груп:

- 1) адзінкі, ужыванне якіх у «Лістах» адпавядае іх апісанню ў гістарычным слоўніку беларускай мовы;
- 2) адзінкі, ужыванне якіх у «Лістах» характарызуецца семантычнай адметнасцю (маюць значэнне, не адлюстраванае ў гістарычным слоўніку беларускай мовы);
- 3) адзінкі, ужыванне якіх у «Лістах» характарызуецца граматычнай адметнасцю (маюць граматычную форму, не зафіксаваную ў гістарычным слоўніку беларускай мовы);
- 4) адзінкі, ужыванне якіх у «Лістах» характарызуецца адначасова семантычнай і граматычнай адметнасцю (маюць значэнне і граматычную форму, не адлюстраваныя ў гістарычным слоўніку беларускай мовы);
- 5) адзінкі, ужыванне якіх у «Лістах» характарызуецца адметнасцю ў напісанні (маюць графічную форму, не зафіксаваную ў гістарычным слоўніку беларускай мовы);
- 6) адзінкі, якія ўжываюцца ў «Лістах», але не адлюстраваны ў гістарычным слоўніку беларускай мовы.

Названыя характарыстыкі лексічнага і фразеалагічнага складу «Лістоў» магчыма зафіксаваць і апісаць толькі ў спецыяльным слоўніку.

Пры ўкладанні слоўніка мовы «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага мэтазгодна, на наш погляд, прытрымлівацца прынцыпу лексікаграфічнай паўнаты, паводле якога трэба, па-першае, выбраць адну крыніцу публікацыі помніка, аднак улічваць (пры неабходнасці) іншыя публікацыі, па-другое, паслядоўна зафіксаваць і апісаць у слоўніку ўсе семантычныя і граматычныя варыянты, усе парадыгматычныя формы, усе варыяцыі ў напісанні лексічных і фразеалагічных адзінак у тэкстах «Лістоў», па-трэцяе, даць тлумачэнне значэння кожнай лексічнай і фразеалагічнай адзінкі, якая ўключаецца ў слоўнік, па-чацвёртае, даць вычарпальныя ілюстрацыі ў слоўніку ўсіх выпадкаў ужывання ўсіх лексічных і фразеалагічных адзінак у тэксце кожнага з «Лістоў», па-пятая, пазначыць дакладна колькасць слоў і ўстойлівых выразаў (у тым ліку ўсіх іх форм, варыянтаў і варыяцый), якія былі зафіксаваны ў «Лістах», па-шостае, даць гістарычна-этымалагічныя каментарыі да ўсіх лексічных і фразеалагічных адзінак, якія выйшлі з ужывання, па-сёмае, падаць паслядоўныя (да кожнай адзінкі) спасылкі на гістарычны слоўнік беларускай мовы і адзначыць усе словы і ўстойлівыя выразы з «Лістоў» (а таксама ўсе іх формы, варыянты і варыяцыі), якія ў гістарычным слоўніку адсутнічаюць.

У якасці асноўнай крыніцы для слоўніка мовы «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага варта выкарыстоўваць апошнюю па часе і максімальна поўную (усе 30 допісаў), а таксама найбольш дакладную ў перадачы моўных асаблівасцей помніка публікацыю, якую падрыхтаваў А. Ф. Коршунаў [3, с. 41–103].

Структура слоўнікавага артыкула можа складацца з наступных зон апісання лексікі і фразеалогіі «Лістоў»: рээстравае адзінка; яе часціна-моўная прыналежнасць (або статус устойлівай адзінкі); агульная колькасць выпадкаў яе ўжывання ў мове «Лістоў»; тлумачэнне яе значэння (ці значэнняў); парадыгматычныя формы яе выкарыстання ў «Лістах» (з адзначэннем колькасці кожнай формы); ілюстрацыйныя прыклады яе ўжывання ў «Лістах» (ва ўсіх тэкстах без выключэння для ўсіх яе семантычных варыянтаў, граматычных форм і варыяцый напісання); яе гістарычна-этымалагічны каментарый (толькі для тых адзінак, якія выйшлі з ужывання); спасылка на гістарычны слоўнік беларускай мовы – ГСБМ (з абавязковым адзначэннем выпадкаў, калі значэнне, граматычная форма і/або варыянт напісання зафіксаваная ў «Лістах» адзінкі не адлюстраваны ў ім).

Слоўнікавы артыкул у слоўніку мовы «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага можа выглядаць

наступным чынам (на матэрыяле мовы «Ліста ад 7 снежня 1573 г.» (далей – Л 1) [3, с. 41–43].

А злуч. [8] **1.** *А (пры супраціўнай сувязі)* [1]: шол на Олександрову Слободу, **а** з Олександровы Слободы на Москву (Л 1). **2.** *І, ды (пры спалучэнні аднародных членаў сказа і сказаў)* [2]: вышол есьми з Мещерска перед Филиповыми запусты, **а** шол на Олександрову Слободу (Л 1); ведле милостивого **а** наибольшого баченя вашей милости панского (Л 1). **3.** *А, і (у пачатку новага сказа)* [4]: и запевне, де, з Олександровы Слободы вытягнет на день святого Николая. **А** непреспечности панства государя нашего жадное не поведает (Л 1); простое черни мало: всех, де, з ним до Казани выгнано. **А** инших, идучи по дорозе, много ж людей (Л 1); брать и платить поценно. **А** от своих, де, купцов вси товары росказал отбирать (Л 1); писару вашей панской милости справить. **А** я за таковую милостивую ласку вашей милости, пана государя моего (Л 1). **4.** *А таксама, а таму, а то, прычым (пры далучэнні сінтаксічна незалежнага сказа або часткі сказа)* [1]: Ваша милость, пан мой (милостивый), о всем том рачи ведеть. **А** прото ж прошу покорне пана своего милостивого (Л 1) [ГСБМ, 1, с. 50–55].

А часу. [2] *А (ва ўстаўных выразах):* пане **а** пане мой милостивый! (Л 1); зъехать **а** за милостивыми причинами вашей панской милости (Л 1) [ГСБМ, 1, с. 55].

Абы злуч. [2] *Каб (пры залежнай сувязі):* од князя великого до воевод смоленских наказ пришол, **абы** в границах спокойнее ся заховали и берегли покою накрепцей, и купцом тех панств **абы** обид жадных не чинили (Л 1) [ГСБМ, 1, с. 59].

Абым злуч. [1] *Каб:* покорне прошу пана своего милостивого, **абым** мог за милостивым призволением вашей милости панов рад для пильных долегостей з сего краю староства моего до его королевской милости, пана, нам пришлого, зъехать (Л 1) [ГСБМ, 1, с. 61].

Аж часу. [2] *Аж (пры выражэнні месца і часу):* з Москвы до Смоленска и з Смоленска **аж** тут до Орши (Л 1); иж людей военных, почавши з Москвы **аж** до Смоленска, по тым городам нигде нет (Л 1) [ГСБМ, 1, с. 80].

Бачене наз. [1] *Ласка, міласць. Р. адз.:* ваша милость, мой милостивый государь, ведле милостивого **а** наибольшого **баченя** вашей милости панского, рач росказать з милостивое ласки свое до их мости тот листок от мене, слуги вашей милости, писару вашей панской милости справить (Л 1) [**Баченье, баченне, баченье** – ГСБМ, 1, с. 203].

Ведать, ведеть дзеясл. [2] *Ведаць, мець паняцце, звесткі аб чым-н. Інф.* [3]: ваша милость, пан мой (милостивый), о всем том рачи **ведеть** (Л 1); ваша милость, мой милостивый пан, о всем том рачи **ведать** (Л 1). [**Ведати, ведети, ведзяти, ведити** – ГСБМ, 3, с. 50, 53].

Велики, великий прым. [9] **1.** *Значны па колькасці, шматлікасці.* Т. мн. [1]: з войска **велики-ми** собрался (Л 1). **2.** *Значны па інтэнсіўнасці або ступені праяўлення.* В. адз. [1]: шкоду **великую** чынят (Л 1). **3.** *Агульны, усеагульны.* Р. адз. [1]: покою от того неприятеля на тот час **великого** сподиваем (Л 1). **4.** *Састаўная частка назваў тытулаў.* Н. адз. [4]: князь **велики** московски, собравши войска немалые, просто тонул до Казани (Л 1); сам князь **великий** и з своими ест у Олександрове Слободе (Л 1); князь **великий** особою своею на ратунок тягнет (Л 1); естли бы князь **великий** не мел которого умыслу (Л 1); Р. адз. [1]: од князя **великого** до воевод смоленских наказ пришол (Л 1); М. адз. [1]: и о князю **великом** поведил (Л 1) [**Великий** – ГСБМ, 3, с. 83–84].

Водень кар. прым. [1] *Які ўтвараецца вадою.* В. мн. [1]: черемиса луговая, от него ся откинувши, дороги землею и **водены** свои до тых царств его засегнула (Л 1) [**Воденый, водяной** – ГСБМ, 4, с. 78].

Давать дзеясл. [1] *Дарыць, даваць у якасці дару.* Інф. [1]: Одно ся домышляют, якобы мел хотеть дары **давать** татаром (Л 1) [**Давати, довати** – ГСБМ, 7, с. 216].

Добрый прым. [2] *Такі, які павінен быць, належны, грунтоўны, дастатковы.* ◇ **при добромъ здровью (здоровью):** с тем, жычечи вашей панскей вельможности, моему милостивому пану, в ласце божей **при добромъ здровью** (Л 1); с тем, жычечи вашей панской милости в ласце божой **при добромъ здровью** (Л 1). [◇ **Въ добромъ здровью** – ГСБМ, 8, с. 154].

Дойти дзеясл. [1] ◇ **дойти skutkom** – *атрымаць паспяховы вынік* [1]: упадлость мою поратовать так, як того з самое милостивое жичливости вашей милости, государя моего, рада и наука мне ест, и яко заслужоное в скарбе, так и селка тые под Овручем, которым вже з милостивого розсудку вашей милости панов рад и правом перевел, жебых вже всего того **skutkom дойти** мог (Л 1) [◇ **До skutku привести (приводити); до skutku прийти** – ГСБМ, 31, с. 399].

Жычити, жичити дзеясл. [2] *Жадаць. Дзеенр.* [2]: с тем, **жычечи** вашей панскей вельможности, моему милостивому пану, в ласце божей при добром здровью (Л 1); с тем, **жычечи** вашей панскей вельможности, моему милостивому пану, в ласце божей при добром здровью (Л 1) [ГСБМ, 10, с. 41].

Зложатися дзеясл. [1] *Выказваць згоду з кім-чым-н., прызнаваць правільным, пацверджваць што-н.* Дзеенр. [1]: тот, будучи в мене на Орши, дал ми таковую ж справу, во всем **зложаячися** со шпегами моими (Л 1) [**Згожатися, згажатися, сгажатися** – ГСБМ, 12, с. 147].

Ласка наз. [5] *Міласць, міласэрнасць, прыхільнасць, спагада.* ◇ **ласка божая** – *ласка божая.*

М. адз. [2]: с тем, жычечи вашей панскей вельможности, моему милостивому пану, в **ласце божей** при добром здровью (Л 1); с тем жычечи вашей панской милости в **ласце божой** при добром здровью (Л 1); ◇ **милостивая ласка** – *ветлівы зварот.* Р. адз. [1]: Рач розказаць з **милостивое ласки** своее (Л 1); В. адз. [1]: а я за такую **милостивую ласку** вашей милости, пана государя моего, пана бога просечи за щасливое панование вашей милости, вечне службами моими заслужовать повинен буду (Л 1); Н. мн. [1]: яко ж милостивый государю пане троцкий, в надею **милостивые ласки** вашей милости, государя моего (Л 1) [◇ **Ваша (велика) ласка; зъ ласки, за ласкою** – ГСБМ, 16, с. 295].

Засегнути дзеясл. [1] *Перакрыць шлях.* Перф. адз. [1]: черемиса луговая от него ся откинувши, дороги землею и водены свои до тых царств его **засегнула** [**Засегнути** – **1.** *Пачэрпнуць, здабыць, атрымаць, жадаанае.* **2.** *Знайсці, узяць.* **3.** *Дасягнуць якой-небудзь мяжы* – ГСБМ, 11, с. 199].

У слоўніку мовы «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага будзе апісана больш за 3000 лексічных адзінак (у тым ліку ўласных імёнаў і службовых слоў), а таксама больш за 200 устойлівых выразы.

Слоўнік не толькі дазволіць скласці вычарпальнае ўяўленне аб асаблівасцях аўтарскага ідыястылю, але і будзе спрыяць мадэляванню поўнай карціны развіцця і станаўлення беларускай мовы ў XVI ст. на падставе новых фактычных дадзеных.

Заклучэнне. Паўната і глыбіня апісання моўных і стыльвых асаблівасцей «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага прама і непасрэдна залежыць ад стварэння слоўніка, дзе былі б поўна і дакладна адлюстраваны лексіка і фразеалогія помніка ва ўсёй разнастайнасці іх ужывання аўтарам знакамітых допісаў.

Складанне слоўніка такога кшталту набывае асаблівую значнасць у сувязі з недастатковай прадстаўленасцю як складу, так і семантычных, граматычных, моўна-стылістычных, графічных асаблівасцей лексічных і фразеалагічных адзінак мовы «Лістоў» у гістарычным слоўніку беларускай мовы.

Асноўным прынцыпам укладання слоўніка мэтазгодна лічыць прынцып лексікаграфічнай паўнаты, што прадугледжвае вычарпальнае слоўнікавае апісанне якасных і колькасных характарыстык лексікі і фразеалогіі «Лістоў». У адпаведнасці з гэтым структура слоўнікавага артыкула будзе больш ускладнёная, чым гэта звычайна прынята ў беларускай гістарычнай лексікаграфіі, і павінна ўключаць шэсць зон (рэестравую адзінку, яе граматычную характарыстыку, колькасны паказчык яе ўжывання, тлумачэнне яе значэння, яе формы, ілюстрацыйныя прыклады, яе гістарычна-этымалагічны каментарый, спасылку

на яе апісанне ў гістарычным слоўніку беларускай мовы).

Распрацаваныя на матэрыяле аднаго ліста (ад 7 снежня 1573 года) узоры слоўнікавых артыкулаў дазваляюць упэўнена сцвярджаць, што слоўнік мовы «Лістоў» Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага дазволіць запэўніць істотныя прагалы як у беларускай гістарычнай лексікаграфіі, так і ў гісторыі беларускай мовы.

Слоўнік мовы «Лістоў» будзе карысным для мовазнаўцаў, якія вывучаюць гісторыю

беларускай мовы, а таксама для шырокага кола філолагаў, якіх цікавяць эпістальныя помнікі XVI ст. Матэрыялы слоўніка будуць карысныя ў сферы вышэйшай адукацыі пры выкладанні беларускай мовы ў дыяхранічным аспекце, пры падрыхтоўцы кваліфікацыйных работ рознага кшталту, а таксама ў сферы лексікаграфіі пры падрыхтоўцы новага выдання гістарычнага слоўніка беларускай мовы пры ўкладанні слоўнікаў мовы беларускіх аўтараў XVI–XIX стст.

Спіс літаратуры

1. Malinowski M., Przeździecki A. *Zróżdła do dziejów polskich*. T. II. Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1844. XVIII, 485 с.
2. Акты, относящиеся къ истории Западной Россіи, собранные и изданные Археологическою комиссією. Т. III. Санктпетербургъ: Въ типографіи Эдуарда Праца, 1848. 362 с.
3. Помнікі старажытнай беларускай пісьменнасці / склаў А. Ф. Коршунаў. Мінск: Навука і тэхніка, 1975. 248 с.
4. Карскій Е. Ф. Бѣлорусы. Т. III. Очерки словесности бѣлорусскаго племени. Вып. 2. Старая западно-русская письменность. Петроград: 12-я Государственная типографія, 1921. 242 с.
5. Крапивин П. Ф. Словарный состав «Отписов» Филона Кмиты Чернобыльского: дис. ... канд. филол. наук. Минск, 1954. 520 с.
6. Таранеўскі В. У. Штрыхі да «Успамінаў» Ф. Еўлашоўскага і «Реестра списань...» Ф. Кміты-Чарнабыльскага // Учёные записки ВГУ имени П. М. Машерова. 2007. Т. 6. С. 177–190.
7. Старажытная беларуская літаратура (XII–XVII стст.) / уклад. І. В. Саверчанка. Мінск: Кнігазбор, 2007. 605 с.
8. Зуева О. В. Письма Филона Кмиты-Чернобыльского в контексте восточнославянской эпистолярной культуры XVI века // Славянский мир и национальная речевая культура в современной коммуникации: сб. науч. ст.: в 2 ч. / редкол.: В. А. Белозорович (гл. ред.) [и др.]. Гродно: ГрГУ, 2022. Ч. 1. С. 87–93.
9. Руклянскі Д. А. Фразеалогія эпістальнага Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага // Вестник МГЛУ. Сер. 1, Филология. 2023. № 1. С. 107–114.
10. Руклянскі Д. А. Экспрэсіўны сінтаксіс у эпістальнага Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага // Весці БДПУ. Сер. 1, Педагогіка. Псіхалогія. Філалогія. 2021. № 3. С. 108–111.
11. Руклянскі Д. А. Стыль эпістальнага Ф. С. Кміты-Чарнабыльскага // Весці БДПУ. Сер. 1, Педагогіка. Псіхалогія. Філалогія. 2023. № 3. С. 118–121.
12. Гістарычны слоўнік беларускай мовы / пад рэд. А. І. Жураўскага, А. М. Булыкі. Мінск: Навука і тэхніка: Бел. навука, 1982–2017. Вып. 1–37.

References

1. Malinowski M., Przeździecki A. *Zróżdła do dziejów polskich* [Sources to Polish history]. Vilnius, Published and printed by Józef Zawadzki Publ., 1844, XVIII. 485 p. (In Polish).
2. *Akty, odnosyashchiesya k istorii Zapadnoy Rossii, sobrannyye i izdannyye Arkheograficheskoy komissiiy* [Acts relating to the history of Western Russia, collected and published by the Archaeographic Commission]. St. Petersburg, V tipografii Eduarda Pratsa Publ., 1848. 362 p. (In Russian).
3. *Pomniki starazhytnay belaruskay pis'mennastsy* [Monuments of ancient Belarusian writing] / comp. by A. F. Korshunov. Minsk, Navuka i tekhnika Publ., 1975. 248 p. (In Belarusian).
4. Karskiy E. F. *Belarusy. T. III. Ocherki slovesnosti belorusskago plemeni. Vyp. 2. Staraya zapadno-russkaya pis'mennost'* [Belarusians. Vol. III. Essays on the literature of the Belarusian tribe. Issue 2. Old Western Russian writing]. Petrograd, 12-ya Gosudarstvennaya tipografiya Publ., 1921. 242 p. (In Russian).
5. Krapivin P. F. *Slovarnyy sostav "Otpisov" Filona Kmity-Chernobyl'skogo. Dissertatsiya kandidata filologicheskikh nauk* [Vocabulary composition of the "Letters" of Filon Kmita-Chernobylsky. Dissertation PhD (Philology)]. Minsk, 1954. 520 p. (In Russian).
6. Taranevsky V. V. Touches to F. Yevlashovsky's "Memories" and F. Kmita-Chernobylsky's "Register written...". *Uchenyye zapiski VGU imeni P. M. Masherova* [Scientific Notes of Vitebsk State P. M. Masherov University], 2007, vol. 6, pp. 177–190 (In Belarusian).
7. *Starazhytnaya belaruskaya litaratura (XII–XVII stst.)* [Ancient Belarusian literature (XII–XVII centuries)] / comp. by I. V. Saverchenko. Minsk, Knigazbor Publ., 2007. 605 p. (In Belarusian).

8. Zueva O. V. The letter of Filon Kmita-Chernobytsky in the context of East Slavic epistolary culture of the 16th century. *Slavyanskiy mir i natsional'naya rechevaya kul'tura v sovremennoy kommunikatsii: sbornik nauchnykh statey* [Slavic world and national speech culture in modern communication: collection scientific articles]. Grodno, 2022, pp. 87–93 (In Russian).

9. Ruklyanski D. A. Phraseology of the epistolary of F. S Kmita-Chernobytsky. *Vestnik MGLU* [Bulletin of Minsk State Linguistic University], series 1, Pedagogy. Psychology. Philology. 2023, no. 1, pp. 107–114 (In Belarusian).

10. Ruklyanski D. A. Expressive syntax in the epistolary of F. S Kmita-Chernobytsky. *Vestsi BDPU* [News of Minsk State Pedagogical University], series 1, Pedagogy. Psychology. Philology. 2021, no. 3, pp. 108–111 (In Belarusian).

11. Ruklyanski D. A. The style of the epistolary of F. S Kmita-Chernobytsky. *Vestsi BDPU* [News of Minsk State Pedagogical University], series 1, Pedagogy. Psychology. Philology. 2023, no. 3, pp. 118–121 (In Belarusian).

12. *Gistarychny slounik belaruskay movy* [Historical Dictionary of the Belarusian Language] / ed. by A. I. Zhuravskiy, A. N. Bulyka. Minsk, Navuka i tekhnika Publ.: Belaruskaya navuka Publ., 1982–2017, vol. 1–37 (In Belarusian).

Інфармацыя пра аўтара

Руклянский Дзмітрый Аляксандравіч – старшы выкладчык кафедры тэорыі і метадыкі пачатковай адукацыі. Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова (212022, г. Магілёў, вул. Касманаўтаў, 1, Рэспубліка Беларусь). E-mail: ruklyanskij@bk.ru

Information about the author

Ruklyansky Dmitriy Aleksandrovich – Senior Lecturer, the Department of Theory and Methodology of Primary Education. Mogilev State A. Kuleshov University (1, Kosmonavtov str., 212022, Mogilev, Republic of Belarus). E-mail: ruklyanskij@bk.ru

Пасмыніў 23.05.2024